

gyakorlati katonai szempontból mi sem tartjuk feltétlenül szükségseknek. A felsőbb katonai szakiskolákat, a különböző akadémiákat azonban ne bántsuk. Ezeket az egyetemeknek és főiskoláknak semmiféle katonai injekciójával nem lehet pótolni, mert ezekre a háború tanulságainak felhasználásával a jövőben még az eddiginél is nagyobb feladatok hárulnak. A katonai (honvéd) reáliskolákat és hadapródiskolákat, még inkább a katonai (honvéd) alreáliskolákat pedig internátussal ellátott mintaszerű középiskolákként a polgári hivatások részére is hozzáférhetővé lehetne tenni. Ne bántsuk az egyévi önkéntesség mai és a háborúban olyan fényesen bevált intézményét sem: mégis csak más az, ha valaki az ujoncsoron, kezdve egyfolytában járja és küzdi végig ezt az esztendőt, mintha hónapokra elaprózva holmi pótlékokat kap belőle. Mint volt régi «államköltséges», állítom, hogy egy évi kaszánya élet nagyon ráfér a mi ifjainkra. Az életbelépés küszöbén olyan életnevelő előkészítő iskola ez, amelynek utóbb még mindenki hasznát látta, aki becsületesen végigjárta és — szenvedte. Ne feledjük végül azt sem, hogy egyetemeink évszázados fejlődésén, tudományos rendeltetésén nem szabad könnyelműen rést ütni a — «katonás nevelés» kedvéért. Tehát: *Suum cuique.* K. F.

Rendszeres népművelés.

A népművelés újabb keletű szó. A fogalom még nem alakult ki végleg. Hol a népnek iskolánkívüli művelését jelenti (a szociális gondozás bizonyos árnyalataival), hol meg az iskolai s az iskolánkívüli oktatás egységes rendszerét. Divatos használata nem divatos demokráciát, hanem korszerűséget jelent, melynek kielégítése elsőrendű állami és nemzeti érdekünk, a nemzeti politikának egyik főkérdése. Hogy a kormány, a magyar törvényszerzés s a nemzeti közvélemény is fölismerte már ennek nagy fontosságát, azt mostani kormányunk programja, Apponyi miniszteri nyilatkozatai és tervei, a választójogi bizottságnak művelődéspolitikai szempontból nagyon érdekes vitája, publicisztikánk újabb termékei is mutatják.

Ebbe az áramlatba tartozik *Katona Béla* műve is: *A népművelés új rendszere.*¹ Az iskolánkívüli tanítás kérdésével alapvetően akar foglalkozni, e feladat lehetőleg tökéletes elvégzésének biztos módját és eszközeit akarja ismertetni. «Új gondolatot igyekszik minden részletében teljesen kifejteni, mely szabadoktatásunkat eredményessé teheti s népünk műveltségi fokát nemcsak a jogok értékének meg-

¹ Bpest, 1918, Benkő Gy., 8° 38_1, 3 kor.

becsüléséig, hanem a jogokkal járó kötelességek felismeréséig is fejlesztheti.» Erre a munkára és célkitűzésre politikai megfontolások ihlették, újabb ékes bizonyosságául annak, hogy a következetesen végiggondolt politikai szemlélődésnek a nevelés, tanítás, művelés kérdéseihöz kell jutnia s a közjogi vagy gazdasági politikusban föl kell ébresztenie a művelődési politikust is.

Katona népművelési rendszere a következő politikai gondolatok talajából sarjadt. Nemzetünk erejének helyreállítása, fokozása csak az erők egyesítésén fordul meg. Minden itt lakó embert bele kell juttatni a magyarság törekvéseinek sodrába. Erre a meggyőzés minden eszközével, becsületes szándékaink tökéletes megvilágításával s önfenntartási ösztönünk teljes erejével kell törekednünk. Minden erőnkkel igyekezzünk nemzeti társadalmunk egységét biztosítani. Ezentúl azután nemzetiségeink faji érzéseit, bizonyos közös eszmekör körül szervezkedett társadalmi csoportok szabadságát kiméljük. Annyt legalább is el kell érnünk, mint Amerikának, hol a bevándoroltak az állam nyelvét megtanulják, érzésükkel beolvadnak a nemzeti társadalom közös eszméibe, törekvéseibe. Az érzelmi politika, a nemzetek egymáshoz való viszonyának szerződésekkel való megállapítása a tapasztalatok szerint nem biztos útja a nemzeti haladásnak és érvényesülésnek, különösen akkor nem, ha — mint nálunk is — az egész társadalmat nem egységes szellemből táplálkozó műveltség hatja át s tartja össze. Tegyük mindenkiben világossá, hogy erős nemzet tagjának lenni a legegészségesebb önzés. A széthúzás, töredezett és hiányos műveltség, maradi, lanyha, támolygó gazdasági rend bárhol, bármily elszigetelten forduljon is elő: egy-egy beteg rész a nemzet testén, erőnket sorvasztja, munkára való képességünket lankasztja s érvényesülésünknek akadálya. (Mintha Széchenyi gondolatai támadnának új életre!) Kötelességünk, hogy az államalkotó magyarságnak fejlettebb gazdasági rendjét s magasabb műveltségi színvonalát akár kényszer útján is terjesszük. Nemzetiségeink külön hagyományait a művelés erejével át kell gyúrnunk, hogy ezek ne akadályozzák az egységes nemzeti szellem kialakulását s gazdasági és műveltségi haladásunkat, sőt nemzetiségeink faji erőnyeit és képességeit céltudatos programmal hasznosítsuk a köz javára. A háború a demokratikus áramlatot mindenütt diadalra juttatta. A szebb és jobb jövő reményét, közviszonyainknak egyébként is szükséges megváltoztatására és javítására való törekvést a jogkiterjesztés jelszava fejezi ki. Ez azonban csak akkor válik az állami életre s a közre áldásossá, ha az egyén a jognak értelmével s értékével tisztában van. A jogkiterjesztés ma már elodázhatatlan s azonnal meg kell tenni minden előkészületet arra, hogy az új rendnek a közre való jó hatása teljes mértékben érvénye-

sülhessen, a velejáró esetleges károk, veszedelmek (nemzetiségi törekvések erősödése, túlzó munkásmozgalmak) pedig célszerű ellenintézkedésekkel megghiúsíthatók legyenek. A nemzeti érdekek védelmére is hathatós ellenszerű ajánlja a szerző: a) a jobb és emelkedettebb szellemű állami közigazgatást, b) a helyesebb és céltudatosabb gazdasági politikát, c) s végül, amin szerző szerint is az első kettőnek teljes sikere fordul meg s amivel ezen kívül az oly szükséges nemzeti szellemet minden polgárban kialakíthatjuk s így az egységes nemzeti társadalmat is megtéremthetjük: a népművelés új rendszerét. Ez társadalmunk valamennyi rétegét fegyelmezettséggel, felelősségérzéssel s cselekedeteinek, állásfoglalásának mérlegelni tudásával látja el. A politikai jogoknak és szabadságnak csak a gazdasági és műveltségi erők fejlesztése adhat igazi tartalmat. (Ismét Széchenyi szelleme!) K. B. bizalommal tekint a jövőbe: mily hatalmas erő és lendület rejtőzhetnek a magyar nemzetben, ha évszázadok súlyos gazdasági tespedését néhány évtized alatt le tudtuk győzni, ha a 40%-ban írástudatlan lakossággal a háborúban a csak 0.04%-ban írástudatlan németységnek egyenrangú bajtársaiavá tudtunk válni! Önmagunk ellen való vétek lenne, ha ezt a nagyszerű erejű és képességű népet «továbbra is a tudatlanságnak ily megdöbbentő sötétségében hagynók s nem ragadnánk meg minden módot és eszközt arra, hogy az elemi tudáson túl a műveltségnek lehető magas fokára emeljük.» E népművelő munka az államra pénzáldozatot ró, a társadalomtól szívós kitartást követel. De ezek megadásában, a nemzet válságos helyzetét tekintve, nem lehet kételkednünk. Erről a politikai alapról jut el a *népművelés új rendszeréig.*

Két fő feladat megoldását sürgeti: az *írástudatlanság megszüntetését s az általános műveltség emelését.* Az előbbire a *kötelező és ingyenes állami népoktatást* javálja és kívánja, az utóbbira az államnak és társadalomnak együttes munkáját a *szabadoktatásban.* Itt is legfontosabb, haladéktalanul megkezdendő föladatul hangoztatja a *falu népének művelését.* Ennek rendkívül értékes eszközéül ajánlja a *népházat,* amelyet «minden valamire való községben» föl kell építeni. A megvalósításra nézve okos és hasznos tanácsokat ad.

A népművelés ügye ma korszerű kíváncsalom, korszerű nemzeti szükséglet. Az arra hivatott tényezők világosan látják a szellemi elmaradottságnak az egyénre, a közre s a nemzeti javakra való súlyos kárát... A tanítani akarás megvan, de megvan a tanulmányágys is a néprétegekben, mert érzik, sejtik, hogy boldogulásuk szorosan együtt jár képzettségük fokozásával. Mind a tanítani akarás, mind a tanulmányágys nagy mértékű erősödését számszerű adatokkal igazolják az Orsz. Szabadoktatási Tanács jelentései. A szabadoktatás azonban csak

akkor lesz teljesen sikeres, ha a *vezetés és irányítás munkáját* az állam veszi kezébe. A szabadoktatás ügye eddig nem volt országos és nagy szempontokba állítva. Mai szabadoktatásunkban nincs rendszer, céltudatosság, nem hatja át oly irányító eszme, amely körül a várt eredmény megbízható szilárdsággal alakulhatna ki. A mai rendszer mellett a Sz. O. T. az egyes előadás-sorozatokra is alig tud valamely átgondoltságot kényszeríteni. Egy-egy nagyobb területen, vármegyében, országrészekben rendezendő előadások összefüggésének biztosításáról még kevésbé lehet szó, mert a mai szabadoktató szervek közt nincs kapcsolat, egymás munkájáról nem tudnak. A szükséges állami vezetés és irányítás megteremtése végett multhatatlanul szükséges a Szabadoktatási Tanács (Sz. O. T.) újjászervezése s hatáskörének kiterjesztése. Javasolja, hogy a középponti ügyvitel intézésére (kezdeményezés, irányítás, vezetés, ellenőrzés) ügyvezetői elnöki s főtitkári állást szervezzenek, a szakszerű részletmunkákat pedig a szabadoktatás már kialakult három fokának megfelelően három szakosztály végczné a szakosztályi elnökök és szakosztályi titkárok vezetésével. E tisztviselők s a törvényhatóságok területén szervezendő szabadoktatási bizottságok titkárai számára önálló, élethivatást adó állások szervezendők. A Sz. O. T. tanács mai összes ülései fenntartandók a mai állandó bizottsággal együtt, amelyben a szakosztályokba sorozandó tagok képviselői úton vennének részt. A szabadoktatási szervek között hivatalos értesítő kiadásával kellene kapcsolatot teremteni. Az előadások közül az állami költségvetés terhére csak a közérdeket szolgáló előadások díjazhatók. Bár a szerző a szabadoktatást társadalmi föladatnak tekinti, az állam anyagi támogatását okvetlenül szükségesnek tartja, mert a szabadoktatás végső elemzésben a közigazgatás könnyítését jelenti, hisz a polgárság műveltségének és tájékozottságának arányában nőnek a közrend biztosítékai. Az államot a pénzbeli terhekből a Sz. O. T. s a törvényhatósági szabadoktatási bizottságoknak igazgatási költségei s az előadások díjazása illeti, a többi a társadalom áldozatkészségére vár. Még a mai szervezet is sokkal nagyobb összeget kíván szabadoktatási célokra a mainál az áll. költségvetésben.

Katona a szabadoktatás célját abban látja, hogy emelje a polgárság mindama rétegeinek tájékozottságát és szellemi színvonalát, melyeknek a tanulásra akár életkörülményeik, akár pedig anyagi helyzetök nehézsége miatt nem volt s nincs módjuk és alkalmuk. K. B. nagyon érdekes és ügyes kísérletet tesz a *szabadoktatás anyagiának rendszerére nézve*. Kívánja, hogy a Sz. O. T. az egész országra s egyes országrészekre szöloán bizonyos *vezérgondolatokat* állapítson meg; az oktatás rendszere s eszközei azután ezekhez a vezérgondó-

latokhoz alkalmazkodjanak. A szerző szabadoktatási «tanításterv»-ének vázlatja a következő: I. *Országos* érdekelt szolgáljon a következő alapelvek fejtegetése: a) az együvértartozás fontosságának magyarázata az emberiség, a haza, helyi érdekek s az egész boldogulása szempontjából; b) az állami élet jelentőségének magyarázatai (alkotmány, polgári jogok és köteleességek, a közigazgatás szervei és föladatai); c) a nemzetközi viszonyok ismertetése (külpolitikánk magasabb céljainak népszerűsítése, a külföldi államok és nemzetek ismeretével). — II. *Országgrészenként* változó, a helyi viszonyok s hagyományok szerint módosuló tanítási anyaggal a következő ismeretkörök szerepeljenek: a) történelem, b) gazdasági politika, c) közegészségügy. A történelem tanításában szükségesnek tartja, hogy a magyar vidéken a nemzeti és politikai hagyományra (nemzeti függetlenség és önállóság) támaszkodjék; s kívánja itt a történelmi jelenségek gazdasági hátterének éles megvilágítását. Nemzetiségi vidéken főképp azok a korszakok tárgyalandók, mikor az egyetértés, közös bánat és öröm a nemzeti létet, egyesek és széles néprétegek boldogulását, valamint a fejlődés szükséges föltételét biztosították. A gazdasági politika legyen a szabadoktatás gerince. A helyi viszonyok és hagyományok s az egyéni érdeknek előtérbe való helyezése — a szerzőnek kedves és főgondolata, melytől a népnek a szabadoktatás iránt való önkéntes érdeklődését, tanulásvágyát s a szabadoktatás biztos sikerét várja — itt érvényesülhet legjobban. Nálunk még a műveltebbeknek is homályos vagy ferde tudásuk van az alapvető gazdasági kérdések lényegéről s az egyén érvényesülésére való hatásáról; itt tehát ezt nagyon szükséges tanítani. Szerinte — épp emiatt — szükséges az elméleti gazdasági fogalmak tisztázása s a gyakorlati intézmények ismertetése. Sorra veszi s példákban mutatja meg a mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, szociális ügyek s a magánjog terén tárgyalható s tárgyalandó tételeket. A közegészségügy köréből való előadások is a helyi viszonyokból induljanak ki.

A jelzett tárgykörökből való anyagot a siker biztosítása érdekében sajátos szempontok szerint kell földolgozni, sőt e szempontoknak már az anyag kiszemelésében is érvényesülniök kell. Ily szempont pl., hogy a tanítás a hallgatók jogos egyéni önzését szolgálja s megközelítően elégtse is ki. Ez azért szükséges, hogy ezzel a tanítási kényszer hiányát pótoljuk. Így a hallgatókat önérdéküknek minél tökéletesebb fölismerése sarkalja a kitartó tanulára. Ezért a tanításnak célját és várható eredményét e szempontból mindig élesen kell megvilágítani. De ugyanezért szükséges az is, hogy a hagyományokat s a helyi viszonyokat mind a népművelés rendszerében, mind a tanítástervben, sőt az egyes előadásokban is kellően érvényesítsük. Hisz a helyi viszonyok és hagyományok

szülte környezetben nőnek föl a hallgatók, itt folyik életök, ebben alakul életnézetök s életszükségletök is. S a helyi viszonyokban nagy ösztönző s érdeklődéstkeltő erő is rejlik. A külső szervezetre nézve helyesli a szabadoktatásnak az idevágó miniszteri rendeletben megállapított hármas tagozódását a foglalkozási és műveltségi állapot alapján (1. falusi szabadoktatás, 2. iparosok és szakképzett munkások általános irányú tanfolyamai és sorozatos előadásai, 3. a művelt közönség számára való népszerű tudományos előadások). A szabadoktatás sikeréhez céltudatos program, az előadók számára jeles forrásmunkák s kellő szemléltető eszközök kellene. E téren az első teendő, hogy a Sz. O. T. az előbb fejtegetett szempontok figyelembevételével állapítsa meg, mily tanítási anyaga legyen az előadásoknak a szervezet egyes fokain. A Sz. O. T. e munkáját a Sz. O. T.-ban képviselt egyesületeknek s azoknak a nem képviselt társadalmi szervezeteknek, melyeknek hozzászólása kívánatos (pl. a jegyzők országos szervezete, a szövetkezetek szövetsége stb.) s a vidéki közművelődési egyesületeknek — melyeket a Sz. O. T.-ba szorosabban kellene bevonni — küldje meg hozzászólás végett. A Sz. O. T. tanításanyagát évről-évre állapítsa meg. Így az anyag az időszerű eseményekhez simulhat s alkalmosságánál fogva nagyobb érdeklődést kelthet. Az évenként kiszemelt anyagot a néprajzilag, műveltségileg vagy gazdaságilag egységes országrészek törvényhatóságainak szabadoktatási bizottságaival állapítsa meg a helyi érdekek és viszonyok sajátosságainak s a hagyományoknak figyelembevételével. E program földolgozhatásához szükséges forrásművekről és szemléltető eszközökről részint az Akadémiának, részint szakegyesületeknek (tudományos társaságok, ipari és kereskedelmi kamarák, különböző részvénytársaságok stb.) pályázat hirdetése s a művek és szemléltető eszközök kiadása által kellene gondoskodni. E művekkel — melyeket bizonyos átdolgozással a hallgatók számára is ki lehetne adni — a hiányzó népszerű magyar tudományos irodalmat is meg lehetne alapozni s ki lehetne fejleszteni.

Ezt a munkát a népkönyvtárak szervezésével kellene megkoronázni. Evégett a Sz. O. T.-nak a múzeumok és könyvtárak országos tanácsával s a közművelődési tanáccsal szorosabb kapcsolatba kellene lépnie. Már a tanításterv készítése idején gondolkodni kell arról, hogy az előadások ne legyenek egyoldalúan szakszerű előadások, hanem szórakoztató számmal (történelmi, művészeti előadás, zeneszám) elevenítsük és színesítsük. Ezek előadói a hallgatók köréből legyenek, néha kiváló írók, művészek, előadók is. A nők részére külön előadások és tanfolyamok is rendezendők a hivatásos női foladatok köréből. Helyi viszonyok szerint esetleg belépődíjak is szedhetők. E népmű-

velő munkásság sikerének egyik főkelléke, hogy a szabadoktatás három irányában *általános utasítást és tájékoztatást* dolgoztassunk ki, amely az országrészek sajátos viszonyai és érdekei szerint készült útmutatásnak is alapja lehetne. Elengedhetetlenül szükséges a személyes megjelenéssel való ellenőrzés is: vajjon a Sz. O. T. szándékai, irányító rendelkezései érvényesülnek-e kellően?

Szükséges még az előadók sajátos képzése. A szabadoktatáshoz egészen különleges szakképzettség kell s ezt a képességet és tudást épűgy s époly rendszerességgel kell elsajátítani, mint bármely más szellemi vagy kézi ügyességet igénylő munkát. Evégből kívánja, hogy a vall. és közokt. minisztérium a Sz. O. T.-csal együtt tervezetet dolgoztasson ki a szabadoktatási előadóknak a tanítóképzőkben, az egyetemeken és jogakadémiákon való kiképzésére. Azt is kívánatosnak tartja, hogy ezek az intézetek növendékeiket, illetve hallgatóikat a vidékre való sűrű kirándulásokkal s ott a közönséggel való közvetlen érintkezéssel s előadások tartásával juttassák el a kellő gyakorlathoz és előadókészség megszerzéséhez. A nyári szünetben pedig lakóhelyük, illetve vidékük szellemi s anyagi szükségleteiről tájékozódjanak s észleleteikről a rendszeresítendő *szemináriumokban* számoljanak be. (Az Imre Sándor sürgette állapotrajzok szükségessége!!) Míg ezt a képzést nem szervezik, addig az országrészenként tartandó előadások vezérfonalát kell kiadni a programmal kapcsolatban, az előadókat pedig nyári tanfolyamokon kell képezni. A siker érdekében kívánatos, hogy az előadásokat jobban díjazzák, hogy a *szabadoktatásnak hivatásszerű jellege is legyen*. A szabadoktatási előadók számára bel- és külföldi tanulmányi utazásokat is rendszeresíteni kell. Ezeknek az utaknak a programját a Sz. O. T. állapítsa meg, költségeit a megyék, városok, községek fizessék. Ezek a javasolt reformok érvényre juttatják a szabadoktatás nagy nemzeti jelentőségét. A sikert is biztosítják. Az állami szervezés megvalósítása után a társadalom bevonása is könnyebb lesz a szabadoktatás munkájába.

*

Ezekben foglaltam egységbe K. B. fűzetének dús tartalmát. Gondolatainak ez az egysége azonban a műve szerkezetében levő egyenetlenségek miatt nem érvényesül úgy, ahogy ismertetésemben feltüntettem. Kedves, újnak, eredetinek tetsző gondolatai nagyobb kitérésekre késztetik s e kitéréseket nem mindig tudja szervesen beolvasztani műve egészébe. Derék munkája *magyar tett*. Szép célkitűzéséig, «a népművelés új gondolatának minden részletében való teljes kifejtéséig» azonban ezzel a fűzetével még nem jutott el. Rendszerében nem érvényesíti az idevágó irodalomnak nagyon sok érté-

kes, a rendszerbe beilleszthető s ide kívánczozó gondolatait. Pedig irodalmunknak a háború előtt is volt már több értékes, erről a tárgyról való műve, a háború alatt pedig a publicisztika és szaksajtó is sok-sok értékes idevaló gondolatot termelt. Mindezek fölhasználásának nem látjuk nyomát. A szerző a szabadoktatásról szóló miniszeri rendeleteknek alapúl vétele mellett inkább csak saját gondolataiból építi föl rendszerét. Pedig — műve mutatja — meg volna benne a képesség, a lelkesedés és hozzáértés, hogy idevágó irodalmunk gondolatainak értékesítésével megírja a magyar népművelésnek teljesen kidolgozott rendszerét. Ez már magyar *jó tett* volna a részéről. Művét még így is nagy értéknek, nagy nyereségnek kell tekintenünk: a pécsi szabadoktatási kongresszus naplójában, a szabadoktatás országos szervezetének irataiban szunnyadó magyar népművelési törekvésekre, minden más, idegen törekvéstől menten, mint nemzeti ügyre újból ráirányította a nemzeti közvélemény érdeklődését s a magyar népművelés rendszerének kiépítéséhez — gondolataival — nagyon értékes alapköveket adott. Gondolatai s fejtegetései helyesek, elfogadhatók, erős meggyőződésből fakadók és meggyőzők. Néhány észrevételt még sem hallgathatok el. Bár érzi a szerző, hogy a szabadoktatásnak vannak nagyobb nemzeti és erkölcsi föladatai (a nemzeti szellemnek s egységes nemzeti és polgári világnézetnek kialakítása, «fegyelmeltségre, felelősségérzetre való nevelés» stb.), tanításterve mégis egyoldalúan utilitarisztikus. Kissé túlzóan hirdeti az előadások anyagának kiválasztásában «a jogos egyéni önzésnek», mint érdeklődést keltő, továbbtanulásra ösztökélő szempontnak döntő érvényesülését. Kellene — s nagy mértékben — gazdasági politikai ismeretek, hogy nemzetünk gazdasági műveltségét megeremtsük. De ezzel teljesen egyenlőrangú, szintén szükségszerű követelménynek kell tartanunk, hogy népművelésünk szervezetei a nemzeti műveltség, a kedélybeli s erkölcsi műveltség megeremtéséről is gondoskodjanak. A nemzeti irodalom, a zene-, énekszámok, a magyar festőművészet, a magyar szobrászat, magyar építészet alkotásainak ismertetései ne csak mellékes szórakoztató számai legyenek az előadásoknak, hanem szervesen illeszkedjenek bele a népművelés programjába! A magyar nemzeti léleknek e virágainál nincs alkalmasabb eszközünk a nemzeti szellem kialakítására... A földrajzi s a néprajzi ismeretek (vetítéssel) se hiányozhatnak a tanítástervből. Az előbbiek a szülőföld s az egész magyar föld öntudatos szeretetét nevelik népünk lelkében, az utóbbiak pedig a skandináv s más kis népeknél tett tapasztalatok szerint a nemzeti önismeretnek, öntudatnak és önérzetnek hatalmas forrásai. Népünk kedélyművelése végett a népünnepek, népmulatságok, társasjátékok, színelőadások is fölveendőek a népművelés programjába...

Nemcsak «pedagógusok» kívánsága ez. Czettler Jenő, a gazda és szociálpolitikus is meggyőző erővel követeli népünk általános, nemzeti, kedélyi és erkölcsi művelését s ezt a gazdasági műveltségnek is előfeltételül hangoztatja.

Amily értékes és szép a szerzőnek a gazdasági műveltség megteremtésére való programja, amely megérdemelné részéről a teljes kidolgozást, épp annyira vázlatos és fogyatékos a nemzeti és kedélyi, erkölcsi műveltség kialakítására való programja, még a történeleminél is. Teljes mértékben helyeselhetők a szabadoktatás előadójának képzésére javasolt gondolatai. De kiegészítjük azzal, hogy ne csak a tanítóképzőkben, egyetemen s jogakadémiákon szervezzék az előadók képzését, hanem a papnevelőkben, a jegyzők közigazgatási tanfolyamain s általában mindazokon a főiskolákon, szakiskolákban és tanfolyamokon, ahonnan a nép között élő és működő, társadalmi vezetésre hivatott emberek kerülnek ki. Itt megemlíthetem, hogy a tanítóképző tanárok országos egyesületének múlt évi közgyűlése a tanítók népművelő tevékenységre való képzésre nézve a szerzőével azonos tartalmú, sőt részletesebb javaslatokat fogadott el még a szociális tanulmányi kirándulásokra, a vidék szellemi és anyagi állapotrajzaira s a szociális szemináriumokra s a bel- és külföldi tanulmányutakra s a vezérfonálra nézve is.

Egyet nem tudok megbocsátani a szerzőnek. Tisztán, világosan látja a népművelés nemzeti fontosságát és szükségét, bátor szemével bizonyára meglátta, hogy ezt a nagy föladatot a még ki sem alakult, nem egységes, nem is öntudatos magyar társadalomra, a művelődés kérdései iránt ma még érzéketlen helyi hatóságainkra nem lehet bízni; e nemzeti kötelesség teljesítésére a magyar társadalom még képtelen. És mégis — szokásból-e vagy opportunitásból? — a régi nótát hangoztatja: a szabadoktatás elsősorban társadalmi föladat... Megfeledekzik arról, hogy a szabadoktatás egyetemes nemzeti céljai mennek veszendőbe, ha az iskolánkívüli népművelést legalább az alsó fokon — bármennyibe kerüljön is — nem az állam veszi a kezébe... Akkor lesz, mintahogy már van is és hatalmasan szerveződik, felekezeti szabadoktatás, nemzetiségi szabadoktatás, radikális, szociálista, kozmopolita, bolsevik, agrárius, merkantilista stb. szabadoktatás: különleges, szűkkörű s egymás ellen törő érdekek szolgálásával a nemzeti egységnek, a nemzeti erők egyesítésének rovására. S ha ezek a szabadoktatási szervek az állam anyagi és erkölcsi támogatásával ilyen alapon kialakultak: később a törvényszerzés útján sem lehet majd nemzeti szempontból egységesíteni a magyar népművelést, mert görcsösen ragaszkodnak majd «történelmi jogaikhoz». Pedig a vázolt alapon való kialakulásban felekezeti és társadalmi harcok nemzetölő

halálos mérge erjed. Az iskolánkívüli népművelés szervezése — erős meggyőződéssel vallom — a két alsó fokon a legsürgösebb *állami feladat*. Nemcsak azért, mert életbevágó nemzeti érdekek sürgetik ezt. A művelt középosztály társadalmi úton már gondoskodhatik a maga továbbműveléséről: vagyoni ereje is megvan hozzá, de meg irányában az állam is nagyon bőkezűen teljesítette művelődési kötelezettségeit a középiskolák és főiskolák nagyszámú létesítésével. De a kultúrállamnak nemcsak egy társadalmi osztály művelődési szükségleteit kell kielégítenie, hanem mindnyájáét. A magyar államnak ez irányban nagy adósságai vannak: a falu népének művelődését nem gondozta, árván hagyta, az iparos- és munkásosztály magárahagyásával pedig ezt a szocialista szervezetek pártműveltségének béklyóiba kergette. A demokratikus kor jött el: illik bátor szóval az államot a a nép iránt való művelődési tartozásaira figyelmeztetni, hisz ez egyúttal az államnak s a nemzeti egységnek is legszentebb érdeke.

A magyar népművelés ügye annyira sürgős és fontos nemzeti ügy, hogy egy *országos népművelésügyi kongresszus* hatalmas közvéleményével a kérdést teljesen meg lehetne érlelni s az országos szervezésre a magyar társadalom, a magyar kormány s a magyar országgyűlés döntő akaratát ki lehetne s ki kellene vívni. Vétek elmulasztani a soha vissza nem térő kedvező alkalmat és nemzeti hangulatot.

(Léva.)

Fekete József.

Gogol eszméi a nevelésről.

Gogolt (1809—1852), a nagy orosz író, mint nevelőt óhajtjuk megszólaltatni a Magyar Pædagogia hasábjain; utalni akarunk műveinek állandó és nagyhatású nevelői irányzatára. Honfitársai erkölcszeit megjavító törekvéseiben fő eszköze a szatira: két legismertebb munkájában, a «Holt lelkek»-ben és a «Revizor»-ban kiméretlen torzképét festi kora társadalmi életének. De Gogol nemcsak közvetett módon nevelő, hanem az iskola és a tanítás részletkérdéseivel is sűrűn foglalkozik regényeiben és essay-szerű dolgozataiban. Az a tapasztalat vezeteti a nevelői munka beható elemzéséhez, hogy hazájában még a tehetségesek sem állták meg helyüket az életben. E tényért az iskolát, a nevelést teszi felelőssé. Mély vallásos érzéstől áthatva hisz az emberek jó tulajdonságaiban, azonban helyes vezetés hiányában ezek leromlását panaszolja. A jó iskola még a tehetségtelen ifjúból is jó honpolgárt nevelhet, míg a rossz nevelés a tehetségest is hibás útra terelheti. Gogol szerint az iskola főfeladata az állampolgári nevelés. Az iskola tanítja meg az ifjakat arra, hogy szent erkölcsi kötelesség az istentől adományozott tehetséget a haza és a király szolgálatába